

U OKUCI NERETVE

I rva dalmatinska brigada, posle protivudara kod Gornjeg Vakufa, krenula je 6. marta 1943. godine ka okuci Neretve u rejon Ostrošca. Tokom 9. marta bataljoni su bih razmešteni na desnoj obali Neretve, u rejonu: ušća Rame, Ostrošca i Lisičića. Toga i sutrašnjeg dana brigada je obezbeđivala napadna dejstva 5. crnogorske i 10. hercegovačke brigade koje su desnom obalom Neretve potiskivale delove nemačke 718. divizije ka Konjicu, štiteći na taj način koridor na Neretvi od Ostrošca do Jablanice, radi prelaska glavnih snaga i ranjenika.

Po uspešno izvršenom zadatku, 5. crnogorska i 10. hercegovačka brigada su prebačene noću 10/11. marta na levu obalu Neretve radi proširivanja mostobrana, zaštite ranjenika i obezbeđivanja levog boka od Konjica. Prva dalmatinska je ostala na desnoj obali reke u s. Lisičići, Kralupi i Ostrošcu sprečavajući eventualne napade od Konjica ka r. Neretvici i obezbeđujući prelazak ostalih jedinica i komore koje su prelazile Neretvu preko improvizovanog drvenog mosta u porušenom i opustošenom Ostrošcu.

Krajem dana 13. marta otpočelo je prebacivanje brigade preko reke, delom preko mosta, a delom istočno od Ostrošca kod s. Radešine. Sva komora brigade prebačena je preko mosta u Ostrošcu. Toga dana se od Jablanice čula neprekidna pucnjava i odjeci borbe i bombardovanja neprijateljske avijacije i artiljerijske vatre. Oko 20 časova prebačeni su poslednji delovi brigade preko Neretve. U toku noći 13/14. marta prebačena je 3. sandžačka brigada, delom u rejonu Ostrošca, a delom bliže ušća Rame. Toga dana bilo je sunčano vreme, čime je pružena prilika Nemcima da neprekidno naleću avijacijom i bombarduju grupe i kolone na levoj i desnoj obali reke. U toku noći je postavljena zaseda sa jednim mitraljezom i šest boraca na levoj

obali, u blizini mosta, koja je imala zadatak da osigurava prelazak jedinica i komore, a po izvršenom prelasku da zapali most. U jutarnjim časovima 14. marta komandant 4. bataljona Dimitrije Vojvodić je naredio: »Osmatrati most i okolinu, a po prebacivanju svih delova zapaliti most«. Sa dve kante benzina ostali smo u zasedi. Posle prelaska i zadnjeg borca, ranjenika i komore, pomoću benzina i hartije zapalili smo drvenu donju konstrukciju. Suknuo je plamen pomešan sa gustim dimom, a iz rejonu Konjica neprijateljska artiljerija pojačala je dejstvo. Uskoro su naišli avioni u grupama i mitraljirali i bombardovali. No, sve je to sada bilo kasno, pošto smo prešli reku, a most uništili. Kod Jablanice je bilo potpuno suprotno. To su varke, ideje i odluke koje se primenjuju tako kako zahtevaju uslovi. Komandant vodi, razmišlja i odlučuje i nastoji da prevari protivnika.

Ranjenici su toga i narednih dana bili u pokretu ka Idbaru i Bijeloj. Opasnost od Konjica bila je realna, a sa severa preko Neretve, s obzirom na to da nije bilo naših snaga, neposredna i mogućna. Radi toga, pored ostalih snaga određena je 1. dalmatinska brigada za zaštitu levog boka glavnih kolona i ranjenika koji su stizali i prelazili preko sela i doline Idbara. Padom mraka 14. marta brigada je izvršila pokret ka s. Čelebiću i grebenu Bodilj, gde je sa tri bataljona, u jutarnjim časovima 15. marta, posela položaje na liniji s. Seljane — vis Orlenica — s. Vrelo.

U sastavu brigade 1. bataljon, jačine 150 ljudi pod komandom Bogdana Stupara, zaposeo je položaje na Orlenici iznad s. Čelebića i na Orahovici sa osloncem na vis Bodilj. Bataljon je na tom osetljivom mestu našeg levog boka imao zadatak da po svaku cenu spreči nemački prodor na pravcu Čelebić — Idbar i dolinu Idbara gde se nalazilo mnoštvo ranjenika, komora i jedinice u pokretu ka s. Bijela i s. Borci. U jutarnjim časovima borcima bataljona je podeljena dodatna municija u kojoj smo oskudevali i nešto kivanog mesa bez hleba. Takođe su podeljene dve vreće italijanskih ofanzivnih bombi.

Sunce se počelo izdizati iznad horizonta i svoje zrake propisalo kroz pošumljenu Orlenicu i njene proplanke. Vidljivost je ipak bila ograničena, a srmo zemljište prema Neretvi stvaralo je mrtve ugllove i otežavalo dobro osmatranje i tučenje vatrom. Na grebenu Orlenice čete su raspoređene tako da je na desnom krilu na padini Bodilja bila 1, u sredini 3, a na levom krilu

2. četa. Komandir 2. čete Ivan Guvo naredio je da se naprave što pre zakloni na grebenu i padinama radi bolje vidljivosti i upotrebe našeg naoružanja.

Oko 10 časova naletelo je 6 nemačkih aviona koji su snažno bombardovali položaj bataljona, a zatim su mitraljirali uz prodorne zvuke sirena. Pola časa kasnije ponovo su naleteli i obušili se preko nas na s. Idbara gde su izvršili jako bombardovanje. Iz doline Idbara podizao se gusti dim, pomešan sa onim od naloženih vatri koje su grejale naše ranjenike. Iz zapaljenih kuća video se plamen, a oko njih metež i pokreti ljudi i konja. To su bili teški momenti kada je čovek zamišljao da ne postoji izlaz i sumnjao u mogućnost da ćemo zaštititi naše bokove i osigurati pokret ranjenicima. Osećala se kod boraca i starešina potištenost ali i rešenost da se neprijatelju vrati punom merom za njegov teror, bezobzirnost prema ranjenima i nemoćnima. Znali smo da to mora proći i da se moramo probiti. Tu smo, između neprijatelja i ranjenika. Zadatak je jasan — odbraniti ih!

I evo, ponovni nalet aviona, ali bez bombardovanja; samo zastrašivanje sirenama. Borci, zalegli po vlažnoj zemlji očekivali su bombardovanje. Odjednom su zaboravili na opasnost iz vazduha kada je komandant Stupar, ugledavši nemačke kolone, snažno viknuo: »Nemci — na položaj«. Na oko 300 metara od nas, uz pošumljene kose. Nemci su se prebacivali ka Orlenici. Komandir voda Mate Barišić, radnik iz Solina, naredi mitraljescima Kumparu, Romcu i Forliču da odmah otvore vatru, da se pripreme bombe. Komesar čete Saša doviknu borcima da se šteti municija. Avioni su opet bombardovali Idbarsku dolinu, a vatra minobacača i topova obasula je Orlenicu. U tim momentima je kao mravinjak oživeo položaj bataljona. Borci, grupe i čete otvarali su vatru koja je bivala sve jača da bi se ubrzo sa vatrom neprijatelja koji je desetinama mitraljeza brisao greben, pretvorila u neprekidni talas odjeka dopunjen eksplozijama minobacača. Zaglušujuća buka, poneki prodoran glas i opet eksplozija. Minobacačka vatra i mitraljeska paljba stvorile su atmosferu bliskog obračuna. Na pomolu je bila rešenost obeju strana — »ko će koga«. Komandant bataljona je upozoravao komandire četa da se položaj mora održati po svaku cenu. Nemci su bili u prednosti jer su imali neograničene količine municije. A mi, kada utrošimo nemačku municiju, a krećemo se u italijansku zonu, moraćemo pleniti oružje i municiju od Italijana.

Nemci su se uz uzvike »forverc« približavali našem položaju. Naročito uporno i uz najjaču vatru srljali su ka vrhu Orlenice i grebenu Bodilj. Kod 1. čete, na vrhu grebena, čula se prvo vrlo jaka puščana i mitraljeska vatra, a zatim samo ručne bombe. Orlenica je bila pokrivena dimom od eksplozija. Komandir 1. čete, Petar Belobrck, tražio je dodatnu municiju i bombe i izvestio da je kod njega situacija kritična; 2. četa sa levog boka, na traženje komandanta bataljona, otvorila je vatru ispred 1. čete i razbila grupu Nemaca sa oficirom na kamenjaru. Još jedan okršaj bombama kod 1. čete, ponovni vatreni nalet, a zatim uzmicanje Nemaca. Razdraganost partizana i kratko veselje... . Ponovo gruba stvarnost. Nemci su jurišali na čitav bataljon. Opet ručne bombe, reski mitraljeski rafali i kratki uzvici. Komesar čete Oskar i njegov zamenik Ožegović iz Drniša hrabрили su borce opominjući ih da su iza nas ranjenici. Posle petominutnog obračuna bombama, Nemci su počeli da uzmiču. Tako je bataljon, koristeći pogodan položaj, bliskom vatrom i ručnim bombama odbio prvi nalet Nemaca i sprečio im da ugroze ranjenike.

Došlo je do kratkog predaha i pregleda zaplenjene municije, jednog mitraljeza i automata. Borac Vitasović, begunac iz jasenovačkog logora, zaplenio je nemački parabelum i dogled. Posle 15 minuta Nemci su ponovo krenuli u napad jačine do dva bataljona. Opet je napor Nemaca bio usmeren ka Bodilju. U neverovatno žestokoj borbi, pod vatrom minobacača i naletima avijacije borci bataljona su zadnjim zalihama municije i preostalim bombama održali Orlenicu uz gubitke od 3 mrtva i više ranjenih boraca. Poslednji napad bio je najoštriji, uz stalne uzvike, eksplozije bombi i bliske sudare. Tada smo osetili da vatra jenjava i da se Nemci povlače niz padine ka Celebiću.

Gubici Nemaca, rešenost boraca bataljona da istraju, ljubav prema ranjenim drugovima, doveli su do pobede nad mnogostrukim neprijateljem. Do noći smo ostali na položajima, umorni, gladni, neispavani, ali čvrsti i postojani.

U smiraj dana stiglo je naređenje da se, pod zaštitom noći, povučemo ka Idbaru, gde smo očekivali večeru i predah. Ka našim položajima pristigoše delovi 7. krajiške brigade koji su nas u pokretu smenili. U Idbaru nije bilo ništa ni od predaha, ni večere. Kuće su se još dimile, a komora je već bila u pokretu. Ranjenici su već krenuli, drugi su se pripremali, a poneki su još očekivali pokret na nosilima ili na zemlji zavijeni u ćebad.

Borci 7. krajiške, koji su nas smenili, poseli su položaje na liniji Bunari — Tamara i tu neposredno štitili poslednje ranjenike koji su se iz Idbara kretali ka Borcima. Tek posle povlačenja svih ranjenika i delova 7. krajiške Nemci su oko 21 čas izašli, ali na praznu Orlenicu. Probijali smo se pored ranjenika koji su na nosilima i konjima podnosili zimu, glad i neverovatne napore penjući se padinama Prenja na ramenima boraca 9. dalmatinske divizije. Eksplozije artiljerijskih granata u zimskoj noći padale su nasumice oko planinske staze kojom se žurio bataljon i kretali ranjenici. Konjic nam je zadavao muke, ali smo ipak išli napred ka Prenju i Nevesinju na nove zadatke.

U izveštaju komandanta nemačke 718. divizije se kaže: »Grupa Konjic zauzela uzvišicu Orlenica savladavši žilav neprijateljski otpor«. I naša dokumentacija i sećanja učesnika isto to potvrđuju. Bio je to žilav otpor boraca 1. bataljona 1. dalmatinske brigade koji su, sa njima strastvenom upornošću, branili Orlenicu i Bodilj i sigurno zaštitili levi bok naših kolona i pokret svojih ranjenih drugova vrletnim padinama Prenja.

Branko FORLIC

